

ВИСНОВОК

**про наукову новизну, теоретичне та практичне значення
результатів дисертації Катерини Анни Андріївни на тему «Соціальна
інтеграція молоді з інвалідністю засобами театрального мистецтва» поданої
на здобуття ступеня доктора філософії
з галузі знань 23 Соціальна робота
за спеціальністю 231 Соціальна робота**

Актуальність дослідження. Період суспільних трансформацій, соціальна турбулентність як фактор загроз безпеці людського життя і соціальної нестабільності призвела до серйозної зміни цінностей у всіх сферах життя різних соціальних груп населення. Це спонукало до переосмислення підходів до оцінки рівня інтегрованості, якості життя та можливостей для повноцінного входження в суспільне життя незахищених верств населення, обумовило потребу в активних наукових пошуках відповідей на сучасні виклики та визначенні перспектив подальшого розвитку шляхів безбар'єрної інтеграції осіб, що мають перешкоди на шляху соціалізації, особливо в умовах соціальної нестабільності.

Одним із пріоритетних напрямів соціальної роботи сьогодення є включення дітей та молоді з інвалідністю, а також людей, що отримали статус особи з інвалідністю, до суспільного життя, забезпечення рівності їхніх прав з іншими громадянами держави.

Описані пріоритети актуалізують необхідність інтегрування в соціум осіб з інвалідністю, а також акцентують увагу суспільства на особливостях соціалізації осіб, що мають інвалідність внаслідок інтелектуальних порушень. Зважаючи на психологічні та фізичні особливості вищезазначеної категорії населення, необхідність підвищеної уваги та пошук найбільш лояльних шляхів, що можуть сприяти соціальній інтеграції, влучними можуть виступати мистецькі техніки та використання засобів мистецтва, зокрема театрального, оскільки театральне мистецтво має на меті відтворення реальності, вплив на емоційний стан учасника та перенесення його у вимір художньої дійсності.

Трансформаційні процеси сучасності в українському суспільстві відбуваються як на суспільному, так і на законодавчому рівнях. Про це свідчить зміна підходів до розгляду поняття «інвалідності» на законодавчому рівні та розвиток інклюзивних процесів у державі в цілому.

Основні положення соціальної інтеграції молоді з інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень знайшли відображення у законах України: «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» (1991), «Про державну соціальну допомогу особам з інвалідністю з дитинства та дітям з інвалідністю» (2000), «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні» (2005), «Про ратифікацію Конвенції про права осіб з інвалідністю і Факультативного протоколу до неї» (2016), «Про освіту» (2017), «Про внесення змін до деяких законів України щодо доступу осіб з особливими освітніми потребами до освітніх

послуг (2018), Указі Президента України «Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» (2013), розпорядженні Кабінету Міністрів України «Про затвердження концепції соціальної інтеграції осіб з розумовою відсталістю» (2004).

Актуальність даної проблематики підтверджують чисельні наукові розвідки. У соціальній роботі проблеми соціальної інтеграції дітей та молоді з інвалідністю знайшли обґрунтування в працях: І. Зверевої, Т. Зозулі, І. Іванової, Т. Ілляшенко, А. Капської, О. Молчан, В. Тесленка, М. Чайковського та ін.

Питання професійної підготовки фахівців соціальної сфери до роботи з різними категоріями населення розкрито в наукових доробках Р. Вайноли, О. Денисюк, Т. Лях, О. Мартинчук, Т. Спіріної, С. Харченко та ін.

Проблеми розвитку реабілітаційних послуг для дітей з інвалідністю та їхніх сімей розглядають Ж. Петрочко та Г.Слозанська.

Окремі аспекти соціального становлення та інтеграції молоді з інвалідністю деталізовано у роботах Г. Бойко, Т. Мартинюк, Л. Остролуцької та ін.

У дисертаційних дослідженнях з даної проблеми, зокрема, розкрито засади роботи з батьками дітей з особливостями психофізичного розвитку (Н. Грабовенко, Т. Соловійова, Я. Юрків та ін.); умови інтегрування молоді з функціональними обмеженнями в сучасне середовище та освітній простір (Н. Мирошніченко, Ю. Найда, Т. Скрипник та ін.); механізми та чинники соціалізації осіб з інвалідністю (І. Богданової, О. Дікова-Фаворська, І. Зязюн та ін.). Особливості соціально-психологічної дезінтеграції людей з інвалідністю виявили І. Мочікіна, М. Томчук, І. Чухрій та ін.

Проблематику формування та розвитку молодшої людини з інвалідністю засобами мистецтва розкрито в роботах І. Войтюк, М. Дергач, Т. Скрипник та ін.

Одним з аспектів соціалізації молоді з інвалідністю визначено застосування засобів мистецтва, що розглядаються переважно як засоби арттерапії, а саме, театротерапії та музикотерапії. Цій проблематиці присвячено праці: Н. Полякової, А. Чуприкова, В. Шахрай та ін.

Теоретичні засади інтегративних функцій театрального мистецтва розкривають О. Кисіль, І. Карпенко-Карий та К. Станіславський, вони описують багатогранність даного виду мистецтва, звертаючи увагу на його доступність в роботі не лише з професійними акторами, а й з іншими групами населення.

Значення використання засобів театрального мистецтва саме в роботі з людьми з інвалідністю обґрунтовує В. Любота, акцентуючи увагу на практичній роботі режисера театру, в якому виступають люди з інвалідністю, а О. Шлемко розглядає театр як дієвий інструмент художнього та терапевтичного впливу в роботі з особами з інвалідністю.

У дисертаційних роботах останніх років розкриваються окремі аспекти проблеми: створення інклюзивного освітнього середовища, сприятливого для дітей з особливостями психофізичного розвитку, та забезпечення дієвої

соціально-педагогічної підтримки їхніх батьків (Т. Чечко); змістово-технологічного забезпечення підготовки майбутніх соціальних педагогів до інтеграції дітей з особливостями психофізичного розвитку в середовище закладу загальної середньої освіти (Г. Першко); окреслено концептуальні засади системи соціальної інтеграції молоді з інвалідністю засобами соціокультурної анімації та розкрито структурно-змістове наповнення (Т. Мартинюк).

Водночас, аналіз вітчизняного досвіду соціальної роботи, вивчення наукових джерел, огляд результатів сучасних дисертаційних досліджень дали змогу визначити те, що у вагомих за теоретичними і прикладними здобутками працях залишається поза увагою ґрунтовне вивчення проблеми соціальної інтеграції молодих людей з інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень, зокрема засобами театрального мистецтва.

Актуальність проблеми також можна визначити суперечностями між:

- об'єктивною суспільною потребою в соціальній інтеграції та адаптації молоді з інвалідністю та реальним станом їхньої інтеграції в суспільне життя;
- потужним потенціалом засобів театрального мистецтва і обмеженістю розроблених технік його використання для осіб з інвалідністю;
- потребою у використанні специфічних змісту, форм, методів роботи з молоддю з інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень та відсутністю змістово-технологічного забезпечення процесу їхньої соціальної інтеграції.

Таким чином, актуальність окресленої проблеми, визначені суперечності, недостатня розробленість у сучасній теорії і практиці соціальної роботи зумовили вибір теми дисертаційного дослідження – «Соціальна інтеграція молоді з інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень засобами театрального мистецтва».

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до наукової теми Факультету психології, соціальної роботи та спеціальної освіти Київського столичного університету імені Бориса Грінченка «Особистість в умовах суспільних трансформацій сучасної України» (державний реєстраційний номер 0110U002960).

Тему дисертаційного дослідження затверджено на засіданні кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи Київського столичного університету імені Бориса Грінченка (протокол № 17 від 19 жовтня 2021 р.), вченою радою Факультету психології, соціальної роботи та спеціальної освіти Київського столичного університету імені Бориса Грінченка (протокол № 1 від 20 жовтня 2021 р.), вченою радою Київського столичного Університету імені Бориса Грінченка (протокол № 9 від 28 жовтня 2021 р.).

Мета дослідження: здійснити теоретико-методичний аналіз проблеми соціальної інтеграції молоді з інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень засобами театрального мистецтва, а також розробити та перевірити дієвість змістово-технологічного забезпечення цього процесу.

Мета передбачає реалізацію таких завдань дослідження:

1. У результаті теоретико-методичного аналізу проблеми соціальної інтеграції молоді виявити особливості соціальної інтеграції молоді з інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень.

2. Охарактеризувати засоби театрального мистецтва як чинник соціальної інтеграції молоді з інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень.

3. Визначити критерії, показники та виявити рівні соціальної інтегрованості молоді з інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень.

4. Розробити та перевірити дієвість змістово-технологічного забезпечення соціальної інтеграції молоді з інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень засобами театрального мистецтва.

Об'єкт дослідження: соціальна інтеграція молоді з інвалідністю.

Предмет дослідження: змістово-технологічне забезпечення соціальної інтеграції молоді з інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень засобами театрального мистецтва.

З метою розв'язання окреслених завдань використовуються такі методи дослідження: теоретичні – аналіз наукових філософських, соціологічних, психологічних, педагогічних праць, присвячених проблемі дослідження, зокрема з метою визначення теоретичного підґрунтя соціальної інтеграції молоді з інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень; контент-аналіз змісту роботи організацій, що працюють з дітьми та молоддю з інвалідністю; систематизація, порівняння, моделювання – для вивчення вітчизняного та міжнародного досвіду соціальної інтеграції молоді з інвалідністю засобами театрального мистецтва; емпіричні: включене спостереження, інтерв'ю, опитування, метод незалежних експертних оцінок, рольові ігри, сторітелінг – для оцінки рівнів соціальної інтегрованості молоді з інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень; експеримент (констатувальний, формувальний, контрольний) з метою визначення рівнів соціальної інтегрованості молоді з інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень; методи математичної статистики з метою кількісної обробки даних та визначення статистичної значущості отриманих під час експерименту результатів.

Наукова новизна та теоретичне значення дослідження полягатиме у тому, що:

вперше визначено сутність соціальної інтеграції молоді з інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень як комплексного процесу забезпечення ефективної адаптації та активної участі даної групи молоді у різних аспектах суспільного життя за рахунок створення умов, за яких молоді люди з інтелектуальними порушеннями можуть повноцінно реалізувати свій потенціал, відчуваючи себе інтегрованими та прийнятими в суспільстві на засадах інклюзивності та рівноправності, забезпечення індивідуального підходу до потреб кожної особи, а також врахування їхнього права на самовизначення та незалежність; виокремлено такі особливості процесу соціальної інтеграції молоді з інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень, як залежність від опікуна,

емоційна нестійкість/підвищена сенсibilізація, невідповідність психологічного та біологічного віку, необхідність спрощеного доступу до інфопростору; узагальнено вітчизняний та міжнародний досвід соціальної інтеграції молоді з інвалідністю засобами театрального мистецтва; визначено критерії та показники соціальної інтегрованості молоді з інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень: емоційно-мотиваційний критерій («прагнення до самореалізації», «прагнення до визнання», «самоконтроль, або емоційна стійкість»); комунікативний критерій («контактність», «здатність до взаємодії», «самопрезентація»); операційний критерій («готовність до праці», «здатність діяти ситуативно», «відповідальність за свої дії»); «рішучість»); виявлено рівні сформованості критеріїв соціальної інтегрованості молоді з інвалідністю засобами театрального мистецтва (початковий, базовий, оптимальний).

удосконалено підходи до організації і здійснення соціальної роботи з молоддю з інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень засобами театрального мистецтва в державних та громадських організаціях;

подальшого розвитку набули положення щодо використання засобів театрального мистецтва в процесі соціальної інтеграції молоді з інвалідністю; зміст, форми та методи роботи фахівців з молодими людьми з інвалідністю.

Практичне значення результатів дослідження полягає у впровадженні змістово-технологічного забезпечення (зміст, форми та методи) соціальної інтеграції молоді з інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень засобами театрального мистецтва; реалізації тренінгової програми «Театральні кроки: сцена для кожного», яку спрямовано на підвищення рівня соціальної інтегрованості молоді з інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень засобами театрального мистецтва в діяльності закладів, що працюють із даною категорією населення.

Основні положення та висновки дисертації можуть бути використані у діяльності фахівців соціальної роботи, спеціалістів соціальних служб, інших фахівців соціальної сфери; закладами вищої освіти при розробленні змісту освітніх компонентів для студентів спеціальності 231 «Соціальна робота», освітньо-професійних програм «Соціальна робота» та «Соціальна педагогіка».

Результати дослідження було впроваджено в роботу таких громадських організацій: ГО «За комфортне життя» (від 03.04.2024 № 0304/1), ГО «Материнська любов» (від 01.04.24 № 01/04/24), ГО СМ «Сонячний промінь» (16.04.2024 № 15), Червоноградська міська ГО неповносправної молоді «Ніка» (22.04.2024 № 01), а також Сумського обласного центру реабілітації для дітей та осіб з інвалідністю (від 18.04.2024 № 291) та КЗВО «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» Запорізької обласної ради (22.10.2024 № 01)

Експериментальне дослідження проводилося протягом 2022-2024 років. У роботі брало участь 75 осіб: з них 22 – батьків, 12 фахівців, 5 керівників театральних студій та 36 молодих людей з інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень.

Особистий внесок здобувача. У науковій статті «Innovative social work technologies during martial law Society», опублікованій у співавторстві із Я. Мартинюк та Т Харківською, авторським доробком є висвітлення необхідності використання інноваційних технологій в сфері соціальної роботи в умовах війни з молодими людьми з інвалідністю. Автором обґрунтовано особливості використання висвітлених технологій соціальної роботи для сприяння підвищенню рівня соціальної інтегрованості, зокрема молоді з інвалідністю.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати дослідження представлено у звітах та презентаціях на наукових та науково-практичних конференціях різного рівня:

міжнародних: «Соціальна робота: виклики сьогодення. Інноваційні соціальні проекти та волонтерські практики» (25.11.2021, Київ, Україна); «Актуальні дослідження в соціальній сфері» (17.05.2022, Одеса, Україна); «Актуальні дослідження в соціальній сфері» (17.11.2023, Одеса, Україна); Всеукраїнська з міжнародною участю науково-практична конференція з соціальної роботи (15.03-16.03 2024, Київ, Україна); «Актуальні питання розвитку особистості: сучасність, інновації, перспективи» (04.04.2024, Житомир, Україна); «Інновації партнерської взаємодії освіти, економіки та соціального захисту в умовах інклюзії та прагматичної реабілітації соціуму» (21.05-22.05.2024, Кам'янець-Подільський, Україна); Society. Integration. Education. 18th International Scientific Conference (24.05-25.05.2024, Резекне, Латвія);

всукраїнських: «Дослідження молодих вчених: від ідеї до реалізації» (27.05.2022, Київ, Україна); «Соціальна підтримка сім'ї та дитини у соціокультурному просторі громади» (09.06.2022, Київ, Україна); «Стратегії наукового пошуку в соціальній роботі, соціальній педагогіці та соціальній освіті: поліфункціональність ідей» (04.05-05.05.2023, Тернопіль, Україна); «Цілісний підхід у психології та соціальній роботі: теорія та практика» (24.02.2023, Кропивницький, Україна); «Компетентісні засади освітнього процесу в умовах впровадження інновацій: вітчизняний та міжнародний досвід» (27.11-28.11.2023, Житомир-Полтава-Київ, Україна); «Згуртованість суспільства в умовах воєнного стану: актуальність, виклики та шляхи їх подолання» (16.05-17.05.2024, Кривий Ріг, Україна).

Результати дисертаційного дослідження обговорювалися на щорічних звітно-наукових конференціях професорсько-викладацького складу Київського столичного університету імені Бориса Грінченка та на засіданнях кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи Факультету психології, соціальної роботи та спеціальної освіти (2020-2024 рр.)

Публікації. Основні результати дисертаційного дослідження відображені у 12 наукових і науково-методичних працях: 3 наукові статі, опубліковані у наукових виданнях, які включені на дату опублікування до переліку наукових фахових видань України; 9 публікацій (1 у співавторстві) у

яких додатково висвітлено наукові результати дисертації. Загальний обсяг особистого доробку автора становить 5 друкованих аркушів.

Наукові статті, опубліковані у наукових виданнях, включених на дату опублікування до переліку наукових фахових видань України

1. Катеринич А. А. Соціальна інтеграція молоді з інтелектуальними порушеннями: актуальні напрями розвитку. *Науковий журнал Хортицької національної академії* (Серія: Педагогіка. Соціальна робота). 2023. Вип. 2(9). С. 186-193.

DOI: <https://doi.org/10.51706/2707-3076-2023-9-21>

URL: <https://journal.khnnra.edu.ua/index.php/files/issue/view/10/9>

2. Катеринич А. А. Використання різних груп мистецьких технік в соціально-педагогічній роботі з молоддю з інвалідністю. *Науковий журнал Хортицької національної академії*. 2024. Вип. 1(10). С. 151-156.

DOI: <https://doi.org/10.51706/2707-3076-2023-10-15>

URL: <https://surl.li/iosucz>

3. Катеринич А. А. Проблеми соціальної інтеграції молодих людей з інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень. *Ввічливість. Humanitas*, 2023. Вип. 2. С. 63-70.

DOI: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2023.2.10>

URL: <http://journals.vnu.volyn.ua/index.php/humanitas/issue/view/70/72>

Публікації, у яких додатково висвітлено результати дисертації

1. Katerynych A. Martyniuk Y., Kharkivska T. Innovative social work technologies during martial law Society. Integration. Education. Proceedings of the International Scientific Conference. 2024. № 1. P.687-696.

DOI: <https://doi.org/10.17770/sie2024vol1.7850>

URL: <https://journals.ru.lv/index.php/SIE/issue/view/210/762>

2. Катеринич А. А. Взаємозв'язок процесів соціальної інтеграції та інклюзії осіб з інвалідністю в умовах трансформації сучасного суспільства : матеріали міжнар. науково-практ. конф., м. Ніжин, 2022. С. 121-124.

3. Катеринич А. А. Критерії визначення рівня соціальної інтеграції молодих людей з інвалідністю, «Актуальні дослідження в соціальній сфері» : XXII Міжнародна науково-практична інтернет конференція, 17 листопада, Одеса, С. 139-141.

4. Катеринич А. А. Молоді люди з інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень як одна з категорій, що потребують соціально-педагогічного втручання в ході соціальної інтеграції : матеріали всеукр. науково-практ. конф., м. Тернопіль, 2023. С. 130-133.

5. Катеринич А. А. Основні аспекти та фактори впливу на становлення молодих людей з інвалідністю в рамках сьогодення: матеріали всеукр. науково-практ. конф., м. Кропивницький, 2023. С. 41-43.

6. Катеринич А. А. Підтримка та сприяння соціальній інтеграції молоді з інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень: важливі аспекти сьогодення, «Розвивальний потенціал сучасної соціальної роботи: методологія та технології», ІХ Всеукраїнська з міжнародною участю науково-практична конференція з соціальної роботи, 15-16 березня, Київ, 2024. С. 71-73.

7. Катеринич А. А. Техніки театрального мистецтва та їх вплив на соціальну інтеграцію молодих людей з інвалідністю: виклики та можливості для фахівця соціальної сфери. ІІ Міжнародна науково-практична конференція, 4 квітня, Житомир, 2024. С. 150-152.

8. Катеринич А. А. Трансформація суспільних засад соціальної інтеграції осіб з інвалідністю : матеріали міжнар. науково-практ. конф., м. Київ, 2021. С. 109-111.

9. Катеринич А.А., Вайнола Р.Х. Деякі підходи до соціального втручання в роботі з дітьми та молоддю з інвалідністю з порушенням інтелектуального розвитку : матеріали ІV Всеукраїнської конференції, 09 червня, Суми, 2022. С.73-76.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел 266 найменувань, з них 42 – іноземною мовою). Загальний обсяг роботи становить 288 сторінки, з них основного тексту – 214 сторінок, 7 додатків – 43 сторінок, 17 таблиць і 22 рисунки – 21 сторінка.

Оцінка мови та стилю дисертації. Дисертація виконана фаховою українською мовою, текстове подання матеріалу відповідає стилю науково-дослідної літератури.

Дотримання здобувачем академічної доброчесності в дисертації та наукових публікаціях, в яких висвітлено наукові результати дисертації. На підставі вивчення тексту дисертації і наукових публікацій, результатів автоматизованої перевірки на плагіат та їх експертної оцінки встановлено, що дисертація і наукові публікації виконані самостійно, не містять академічного плагіату, фальсифікації, фабрикації, самоплагіату. Усі використані здобувачкою у тексті дисертації свої наукові праці без посилання на ці праці були попередньо опубліковані з метою висвітлення в них основних наукових результатів дисертації та вказані в анотації дисертації.

Відповідність змісту дисертації галузі знань та спеціальності. Зміст дисертації відповідає галузі знань 23 Соціальна робота, спеціальності 231 Соціальна робота.

Рішення.

1. Дисертація Катеринич Анни Андріївни на тему «Соціальна інтеграція молоді з інвалідністю засобами театрального мистецтва», подана на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 23 Соціальна робота за

спеціальністю 231 Соціальна робота, є завершеною, самостійною роботою, що містить науково обґрунтовані результати, актуальність, наукову новизну, теоретичне та практичне значення і відповідає п. 6-9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами), наказу Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 р. № 40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації», затвердженого Міністерством юстиції України 03.02.2017 р. за № 155/30023.

2. Дисертація Катеринич Анни Андріївни та наукові публікації, в яких висвітлено наукові результати дисертації, виконано на належному науковому рівні з дотриманням академічної доброчесності.

3. Катеринич Анна Андріївна на високому рівні оволоділа методологією наукової та педагогічної діяльності, набула теоретичних знань, відповідних умінь, навичок та компетентностей. Здобувачка вільно володіє матеріалом.

4. Рекомендувати дисертацію Катеринич Анни Андріївни на тему «Соціальна інтеграція молоді з інвалідністю засобами театрального мистецтва» до публічного захисту у разовій спеціалізованій вченій раді для присудження А. А. Катеринич ступеня доктора філософії з галузі знань 23 Соціальна робота за спеціальністю 231 Соціальна робота.

Головуюча –

кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри соціальної педагогіки
та соціальної роботи

Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка

Тетяна СІПРИНА

